

Maja Kovač

Grosuplje

DOI: 10.4312/SSJLK.59.93-98

Ko te sreča pesem: sistemska obravnava slovenske poezije na Instagramu

Obravnava značilnosti poezije, kot se pojavlja na družbenem omrežju Instagram, zahteva novejši pristop, ki ustreza načelom empirične literarne znanosti. Ta pri pojmovanju upošteva različne medijske oblike sporočil in odstopa od elitistične zavezanosti zgolj tiskani knjigi. V primeru poezije na Instagramu izstopa predvsem intermedialnost. V prispevku preverjamo, kako literarni sistem deluje v danem digitalnem okolju in kako slednje vpliva na opravljanje vlog v literarnih dejavnostih proizvodnje, distribucije in recepcije z obdelavo. Obravnava se osredotoča na pojavnost slovenske poezije na Instagramu, tako da ugotovitve temeljijo na analizi korpusa besedil oz. objav, označenih s ključnikom #slovenskapoezija.

družbena omrežja, Instagram, slovenska poezija, empirična literarna znanost, intermedialnost

Addressing the characteristics of poetry, as it appears on the social network Instagram, requires a newer approach that corresponds to the principles of empirical study of literature. In its conception, it takes into account various media forms of messages and deviates from elitist commitment to the printed book only. In the case of poetry, intermediality stands out on Instagram. This article examines how the literary system works in a given digital environment and how it affects the performance of roles in literary activities: production, distribution, and reception with evaluation. The discussion focuses on the presence of Slovenian poetry on Instagram, and so the findings are based on the analysis of a corpus of texts or posts marked with the hashtag #slovenianpoetry.

social networks, Instagram, Slovenian poetry, empirical study of literature, intermediality

1 Uvod: Literatura in splet¹

Povsod, kjer biva in deluje človek, so nemara prisotni tudi izražanje, sporazumevanje in ustvarjanje oz. umetnost. Glede na globalno vas, s katero Marshall McLuhan (2008: 86) opiše neomejen in brezmejen pretok informacij v elektronski dobi, in pojav konvergence medijev ob uveljavitvi ter splošnem širjenju dostopnosti oz. rabe interneta, je povsem pričakovano, da bo literatura zašla tudi v ta segment. Odprto okolje, kot je splet, omogoča obilje pojavnih oblik s še bolj raznovrstnimi poimenovanji, npr. programska in programirana literatura, hiperliteratura, e-literatura, v grobem pa je bistvena vsaj delitev na digitalno in digitalizirano literaturo (Hladnik 2017; Strehovec 2003: 252–261).

Medtem ko digitalizirana zajema običajna literarna besedila, obdelana s skeniranjem, optičnim branjem, pretipkovanjem ali kakšnim drugim postopkom in tako prilagojena za digitalno obdelavo ali objavo na spletu, digitalna literatura predvideva literaturo, ki je že nastala v digitalnem okolju za nadaljnje kroženje v njem. To posledično narekuje interaktivnost in fleksibilnost brez zavezanosti primarni besedilnosti; nasprotno, presega medij kot zgolj nosilec zapisa oz. zavrača njegovo tradicionalno posredniško vlogo, kajti sooblikuje končno sporočilo in izkorišča potencialne tehnologije, spleta, kar pravzaprav pritrjuje McLuhanovi (2008: 13–24) misli »Medij

¹ Prispevek je nastal na podlagi magistrske naloge z naslovom *Vzpon instagram poezije* pod mentorstvom izr. prof. dr. Urške Perenič.

je sporočilo«. Potemtakem je medij ne le komunikacijski kanal, pač pa tudi estetska kategorija, kot s pojmom medialnost poudarja literarna veda (Perenič 2017: 6). Ob stapljanju izraznih možnosti različnih medijev prihaja do številnih prenosov iz ene v drugo obliko ali pa združevanje le-teh. Intermedialnost nenazadnje povečuje izrazne možnosti, kar ustvarjalci spletnih vsebin s pridom izkoriščajo.

2 Poezija in Instagram

Med spletnimi okolji po svojih medialnih zakonitostih izstopa Instagram. Gre za priljubljeno družbeno omrežje, ustanovljeno leta 2012, ki ima več kot 500 milijonov uporabnikov širom sveta. Posebnost Instagrama je prevladujoča vizualnost, saj uporabniki v glavnem lahko objavljajo le vizualno gradivo, bodisi fotografije bodisi posnetke, torej tudi avdiovizualno gradivo. Kevin Moloney (2019) je na primeru publicističnega besedila oz. novice prikazal proces oblikovanja objave za Instagram, iz ponazoritve pa je očitno, da se verbalni elementi tesno povezujejo z vizualnim gradivom, saj oboje sprejemamo prav z očmi.

In res sta pri poetiki instagramske poezije ključna dva sestavna elementa, tj. besedilo in podoba, ki z intermedialnostjo bistveno zaznamujeta ta segment literarnega ustvarjanja. Glede na razporejenost elementov ločimo dve vrsti: poezija na Instagramu kot ustrezno krovno poimenovanje zajema objave vizualnega gradiva, ki je v opisu pospremljeno s pesmijo; na drugi strani instagramsko poezijo definiramo kot poseben podtip, ki celostno upošteva zakonitosti mesta objave, kar pomeni, da je zapis pravzaprav vkomponiran v fotografijo oz. je pesem grafično oblikovana na podlagi, nato pa objavljena kot slikovno gradivo. Rezultati raziskave kažejo, da v primerjavi z objavami fotografiranih pesmi ali zgolj prepisom pesmi v opisu prevladuje prav čisti tip t. i. instagramske poezije.

Obravnavajo poezije na Instagramu je zasnovana na stališčih empirične literarne znanosti, ki literaturo razume širše kot družbeni sistem in stremi k prečesavanju celotnega literarnega sistema po posameznih vlogah (Perenič 2010: 173–180), kar zagotavlja celosten pregled fenomena. Raziskava temelji na komunikatni bazi objav, ki so na Instagramu opremljene s ključnikom #slovenskapoezija,² korpus besedil pa je zamejen na objave iz obdobja enega meseca, kar zajema 251 enot,³ nadaljnji pregled časovnih intervalov objavljanja pa kaže na sorazmerno pogostost, kajti niti en dan v mesecu objave niso izostale.

3 Literarni sistem na Instagramu

Z vidika proizvodne ravnine je na Instagramu prvenstveno ohranjena glavna vloga avtorja, ki se združuje z vlogama urednika in lektorja. Naletimo zgolj na eno izjemo, kjer je avtorica dopisala, kdo ji je pomagal urediti besedilo. Posameznim profilom lahko vlogo avtorja pripišemo pred-

2 Črpanje podatkov otežkoča razpršenost posameznih primerov po družbenem omrežju. Spopadanje s sestavljanjem komunikatne baze je olajšal integriran mehanizem iskanja po ključnikih, med katerimi so številni sicer relevantni odpadli na račun bodisi neselektivnosti (npr. #poezija, ker vključuje tudi tujejezične objave) bodisi pretirane specifičnosti (npr. #instapoezija, ki je zgolj prevedek angleške ustreznice in dovolj razširjen).

3 Empirična raziskava je bila izvedena julija 2021, tako da je bilo treba izjemno obsežen nabor, ki se še bogati, iz praktičnih razlogov zamejiti. Kot smiselna enota se je izkazala osredotočitev na mesec junij 2021.

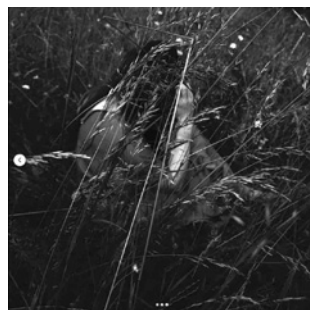
4 Intermedialnost

Intermedialnost je ključ, ki odpira vrata poezije na Instagramu – prvič, ker tehnološke zakonitosti omogočajo le objavo vsebin, ki so tekstualne, a podprte z vizualnim; drugič, ker prispeva h grajenju osebne poetike; in tretjič, posledično pospešuje distribucijo.

Prav vizualna oprema pripomore k izgradnji izdelane poetike. Prepoznamo lahko nekaj dobro zastopanih slogov. Pogosto sta zgolj slikovni in grafično-tekstualni del ločena ter tvorita večdelno objavo. Avtorica [saudade_poezija](#) npr. vedno objavlja tridelne objave, pri čemer sta na prvem in zadnjem mestu temni fotografiji skrivnostne pesnice v naravi, med njima pa je zelo minimalistično oblikovano pesniško besedilo na beli podlagi.

ker nikoli nisem videla solze svojih prednikov
te sedaj stečejo čez mojo bržečo kri saj
lahko zdržim kričim čez brazde in razpoke svoje kože
lahko si oddahnem od sebe a le za hip ker čuvam si
večje skrivnostno brbotanje ki kot vrane kroži po telesu
katero hoče svoboda a se hrkrati boji in time in zaradi
te senzacije dobim kurjo polt ki za druge nima smisla
je samo odraz moje globoke notranje moči

Slika 2: Primer objave [saudade_poezija](#), 9. 6. 2021

Avtor [minljivost_besed](#) prav tako objavlja večdelne objave, pri čemer je besedilo razporejeno po vseh delih, grafika je črna, besedilo belo in vse skupaj uokvirjeno spet z belo črto. Naslov je ponavadi na koncu pesmi, zapisan ležeče, to pa postaja ena od inovacij instagramske poezije (Pinter 2018). Podobno navado imajo tudi drugi avtorji, npr. [zlitonapapir](#) in [janjavranjek](#), [dan_in_noc](#) pa naslov poda na dnu objave in preden postavi celo ključnik (npr. [#ranjenaptica](#), [#razpotje](#)).

Sledijo enodelne objave, ki združujejo pesem bodisi s fotografijo bodisi z drugačno grafično podlago. Avtor [bunkerpoezije](#) za ozadje uporablja stare slike brez intenzivnih barv, mlečni premaz poudari razmerje med ozadjem in ospredjem, kjer je natipkano besedilo. Po drugi strani [predenobstajam](#) sicer uporablja fotografije, vendar besedilo namesti v posamezne kvadratke s podlago, ki se barvno ujema s celoto, koščki besedila pa so kot papirčki, raztrošeni po podobi. Med plodnejšimi avtorji je še [metamorfozno](#), ki je prav tako dosleden pri svojih objavah, na zamegljeno rožnato fotografijo v ozadju je postavljeno besedilo črne barve v slogu tipkalnega stroja, na dnu pa je podpisan z logotipom, ki je sestavljen iz podobe metulja, obkroženega s krogom, pod njim pa stoji zapis [@metamorfozno](#).

KAJ MI BODO PLJUČA BREZ ZRAKA
s korakom teptamo vso živost
žremo svoje otroke
samo bogati bodo lahko pobegnili
njih ni strah razodejta /
smešno mi je, ko slisim mulce
govoriti: o selitvi na mars,
kot da je človek kaj brez zemlje /
jaz ljubim svež zrak in polema drevesa
čebele, reke in priče pege
smi, ki prečkata cesto
to brezvetrje je nekaj neizrekljivega /
kdaj je človek postal tako ločen od narave – od sebe
da je požgal svoj dom /
kaj mi bodo pljuča brez zraka
če ste mi ga zapalili
moj dom gori

Slika 3: Primer objave avtorice [bunker_poezije](#), 9. 5. 2022

Avtorica [insta_poetika](#) uporablja pisavo v slogu tipkopisa na svetlorožnati podlagi, avtor [redkobesedno](#) pa podaja zgolj nekaj besed ali verzov v črnem tisku, zamaknjene levo, na beli podlagi. Zanimivo je, da tudi avtorica [tjasalovse](#), ki je z objavljanim začela šele pred kratkim, sledi prav takšnemu slogu. Logotipi sicer niso pogosti, med različnimi načini podpisovanja pa prevladuje raba začetnic (denimo BR5, A.G., Iv), s polnim imenom se, kot že rečeno, podpisujejo le redki (Ana Mor, Alica Kristal Wolf itn.).

5 Skupni literarni sistem

V literarni zgodovini je že sprejeto, da ni nujno, da literatura zaradi zakrite identitete avtorja ne bi doživela pozitivne recepcije. V zvezi z Instagramom se vzorec ponavlja in odstopanje potrjuje; npr. z ameriškim pesnikom, ki se podpisuje kot Rio Jones, kljub anonimnosti pa gostuje na prireditvah (nastopa namreč z nadeto masko oz. prekritim obrazom) ali kot ameriška pesnika Robert M. Drake in Atticus (Paukovič 2021). Podobno tudi hrvaška avtorica Ankora ostaja popolnoma anonimna, ker želi na prvo mesto postaviti besedilo, edina lastnost, ki jo bolje identificira oz. jo lokalizira, je zvestoba čakavski narečni skupini. Ravno zaradi v glavnem anonimnega avtorstva je jasno in tudi pričakovano, da podpis nekako nadomeščajo drugi elementi, ki izstopajo, v tem primeru vizualna podoba. Ta v sodobnem svetu pravzaprav stopa ob bok besedi in lahko nekako nadomešča besedilo, kar vidimo tudi v primeru instagramske poezije. Podpis nadomešča ustaljena estetska usmeritev oz. prepoznavna tipografija (Paukovič 2021), ki pripomore k uveljavitvi posamezne poetike.

Povedna so opažanja, kako dominantni literarni sistem, ki obkroža knjigo kot elitistično pojavno obliko literature, razume vzporedni sistem literature na Instagramu. Prehodi so številni, med odmevnejšimi velja omeniti kanadsko avtorico indijskega rodu Rupī Kaur. Objavlja že od leta 2012, med drugim pa so tudi v tiskani obliki izšle tri njene pesniške zbirke: *Med in mleko* (2014), *Sonce in njeno cvetje* (2017), ki sta prevedeni tudi v slovenščino,⁴ in zadnja *Home body* (2020). Podobno opažamo tudi na slovenski literarni sceni. Gal Billa, ki je na Instagramu prisoten kot [redkobesedno](#), je leta 2020 v samozaložbi izdal zbirko *Prostor*. in v treh tednih razprodal celotno naklado 1100 izvodov (Paukovič 2021). Pesniško zbirko je objavila tudi Sara Kager, sicer lastnica knjigarne v Radencih, ki objavlja pod uporabniškim imenom [sk.ozvezdjebesed](#), najprej pa je objavljala na Facebooku. Zbirka *Indigo* je izšla leta 2020 v samozaložbi, v enem letu pa je bilo razprodanih vseh 600 izvodov (prva izdaja in ponatis) (Hari 2021).

Specifika pesniških zbirk Rupī Kaur so minimalistične ilustracije. Sara Kager za objave uporablja podlago z videzom starega papirja, njen podpis pa je pravzaprav drobcena risba ozvezdja v desnem spodnjem kotu, kjer prevladujejo akvarelno vijolični toni. Pri prenosu teh pesmi v knjigo pride do sprememb: na belem papirju so besedila mestoma pospremljena s kakšno črno-belo fotografijo, zaradi česar so v primerjavi z objavami na spletu osiromašena in manj privlačna (Salinas 2020). Vsi omenjeni avtorji so sorazmerno mladi, predstavljeni primeri pa nakazujejo vzporedno obstajanje tiska in spleta oz. družbenega omrežja.

⁴ V slovenščini je prva zbirka izšla leta 2017 pri Mladinski knjigi, druga pa 2018. Obe je prevedla Frida Črnelj.

Na ravnini recepcije z obdelavo umanjka znanstvena obravnava, literarna kritika pa ostaja zadržana, če ne kar odklonilna. Ob izidu slovenskega prevoda zbirke *Med in mleko* je Kaja Pinter (2018) tej poeziji očitala hipnost in neizvirnost, primerjala jo je z razočaranimi izpovedmi zaljubljenih srednješolk, lotila pa se je tudi obravnave vizualnih elementov in jih skupaj z besedili označila za površ(i)n(sk)e. Njeno mnenje je, na kratko, da tovrstna poezija ni vredna knjižne objave.

Bolj splošno je pojav ocenjevala Lara Paukovič (2021), ki pojav zajame v svetovnem merilu, kjer vidi prodornost ustvarjanja Rupī Kaur, nato pa govori o slovenski poeziji na Instagramu. Omenja primer Andrewa Lloyda, angleškega novinarja, ki je napravil eksperiment in z lažnega profila na Instagramu objavljala poezijo po vzoru Rupī Kaur. Želel je preveriti »vrednost« te poezije oz. kaj je na njej tako zanimanja vrednega. Poskus je bil neuspešen; v enem letu je novinar pridobil le približno tisoč sledilcev, medtem ko objave Rupī Kaur dosega približno štiri milijone uporabnikov. Kritičarka omenja tudi stališče Andreja Ilca, urednika leposlovja pri založbi Mladinska knjiga, ki tovrstna dela primerja s srednješolsko prozo v preobleki poezije, čeprav sta oba prevoda Rupī Kaur izšla pri Mladinski knjigi. Muanis Sinanović pa toplo pozdravlja tovrstne podvige in v njih prepoznava veliko mero ljudskosti, ki ji ne gre zameriti preprostosti, temveč je to kvečjemu pričakovana poteza in odlika.

6 Sklep

Kljub temu da po številu sledilcev oz. sprejemnikov sodeč poezija na Instagramu postaja vse bolj priljubljena, še ni deležna ustrezne strokovne obravnave, v sicer redkih kritičkih odzivih pa je odnos do nje v splošnem odklonilen, pri čemer spregledajo specifično poetiko, intermedialnost, sporočilno vrednost, prestrukturirana razmerja in s tem pravzaprav njeno bistvo. Posamezni izstopajoči primeri v slovenskem digitalnem literarnem prostoru in nasploh pogostnost objavljanja govorijo v prid vzponu instagramske poezije kot novemu družbenemu fenomenu, ki presega okvire literature in se povezuje še z drugimi umetniškimi izrazi oz. dejavnostmi.

Viri

Instagram. <https://www.instagram.com/explore/tags/slovenskapoezija/> (dostop 29. 7. 2021)

Literatura

- HARI, Niko, 2021: Sara Kager, pomurska pesnica, za katero ostajajo globoke stopinje. *Sobotainfo* (dostop 7. 5. 2021).
- HLADNIK, Miran, 2017: Nesporazumi z medijem. *Primerjalna književnost* 40/1. 59–75.
- MCLUHAN, Marshall, 2008: *Razumijevanje medija: mediji kao čovjekovi proizvođači*. Prevedel David Prpa. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- MOLONEY, Kevin, 2019: Proposing a Practical Media Taxonomy for Complex Media Production. *International Journal of Communication* 13. 3545–3568.
- PAUKOVIČ, Lara, 2021: Blišč in beda instagramske poezije. *Mladina*, 15. 1. 2021.
- PERENIČ, Urška, 2010: *Empirično-sistemsko raziskovanje literature: Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- PERENIČ, Urška, 2017: Še k pojmu medialnosti. *Slavistična revija* 65/1. 3–19.
- PINTER, Kaja, 2018: Je to vse, kar pričakujemo od poezije?. *LUD Literatura*, 23. 8. 2018.
- SALINAS, Ivan, 2020: A new generation of poets on social media. *Daily Sundial*, 31. 1. 2020.
- STREHOVEC, Janez, 2003: *Umetnost interneta: umetniško delo in besedilo v času medmrežja*. Ljubljana: Študentska založba.